

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **Технології формування пунктуаційних компетентностей
учнів початкової школи**

Виконала: студентка 1 курсу магістратури
групи РОб1-М17
спеціальності 013 Початкова освіта
Крушельницька І.М.
Керівник: **Мартіна О.В.**, кандидат
філологічних наук, доцент

Рецензент: **Бабюк Т.Й.**, кандидат
педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2018 р.
ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	9
1.1. Лінгвістичні особливості вивчення пунктуації в курсі початкової мовної освіти.....	9
1.2. Психологічні чинники вживання розділових знаків молодшими школярами.....	17
1.3. Лінгводидактичні засади опрацювання пунктуаційної грамотності учнями початкових класів.....	25
Висновки до першого розділу	39
РОЗДІЛ 2.МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНОГО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	41
2.1. Засвоєння синтаксично-пунктуаційних знань на пропедевтичному етапі навчання	41
2.2. Вправи на формування вмінь і навичок розставляти розділові знаки у простих і складних реченнях.....	57
2.3. Експериментальна перевірка результатів з вивчення пунктуації учнями молодших класів.....	70
Висновки до другого розділу	77
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. На початку XXI століття в українському соціумі спостерігаються процеси глобалізації всіх сфер суспільного життя, у результаті чого відбувається постійний розвиток кожної галузі науки, зокрема методики навчання української мови молодших школярів. Державна національна програма «Освіта. Україна XXI ст.» визначила стратегію, пріоритетні напрями і шляхи створення системи безперервного навчання й виховання. У «Концепції навчання державної мови у школах України» окреслено основну мету початкового курсу української мови, яка полягає у вихованні поваги й любові до рідної мови, бажанні досконало її вивчати, у формуванні початкового уявлення про мовну систему, взаємозв'язок одиниць мовних рівнів.

Оволодіння молодшими школярами українською мовою є важливою умовою й основним засобом їх мовно-мовленнєвого розвитку та інтелектуального зростання, що забезпечує готовність здобувати подальшу сучасну освіту. У Державному стандарті початкової загальної освіти йдеться про формування в молодших школярів елементарних умінь уживання пунктуаційних знаків на письмі відповідно до норм українського правопису. Пунктуаційна спрямованість відображена у «Мовній змістовій лінії» програми з української мови для початкових класів, що охоплює засвоєння правил використання таких розділових знаків: крапка, знак оклику, знак питання в кінці речення; кома в реченнях з однорідними членами, у складних реченнях; кома чи знак оклику в реченнях зі звертаннями. Програма передбачає практичне ознайомлення з пунктуаційними знаками в реченнях, ускладнених вставними словами і сполученнями слів, порівняннями, словами ввічливості; тире між підметом і присудком; у діалогах і реченнях із прямою мовою.

Вивчення пунктуації у початковій школі має пропедевтичний характер і складає основу для формування пунктуаційних умінь і навичок упродовж

усіх подальших етапів її опрацювання – базового (5 клас), поглибленого (6-7 класи) та основного (8-9 класи).

Важливою ознакою культури усного мовлення є його інтонаційне оформлення. Виразне в інтонаційному відношенні мовлення допомагає повніше висловити думку, привернути увагу слухача, викликати в нього інтерес. Уміння додержувати потрібної інтонації свідчить також про розуміння мовцем завдань свого мовлення в конкретній ситуації спілкування. Тому важливим напрямом роботи з розвитку усного мовлення у сучасній методиці є формування інтонаційних умінь школярів.

Інтонація передає також стилістичну специфіку тексту. Якщо мовець уміє інтонаційно правильно оформляти власну думку, то це свідчить і про високий рівень стилістичної диференціації його мовлення. Виконуючи синтаксичну функцію, інтонація є засобом оформлення однорідних та відокремлених членів речення, звертань, вставних слів, фразеологізмів, ідіоматичних висловів. Її логічна функція полягає в конкретизації формально-граматичного рівня речення, а також у вираженні його завершеності чи незавершеності. У модальній функції інтонація є засобом передавання суб'єктивного ставлення мовця до предмета мовлення чи до співрозмовника.

Щоб навчити учнів початкових класів інтонації мовлення, треба формувати в довгочасній пам'яті школярів різнотипні за своєю комунікативною спрямованістю найпоширеніші інтонаційні структури. Аналіз відмінних за своїми функціонально-стилістичними ознаками текстів створює умови для чіткого усвідомлення учнями інтонаційного оформлення висловлювань залежно від умов та завдань спілкування, а також для формування необхідних структур та засвоєння правил їх використання.

У писемному мовленні відсутні засоби логіко-емоційної виразності (міміка, жести, паузи, логічні наголоси, інтонація), які частково компенсуються розділовими знаками. Пунктуація служить засобом інтонаційного оформлення думок, забезпечує виразність і логічність читання та усного спілкування, відображеного на письмі. Завдяки правильному

вживанню розділових знаків адресантові вдається максимально точно, виразно й доступно будувати висловлювання, передавати інтонаційні відтінки усного мовлення для сприймання змісту адресатом. Уміння інтонувати текст із вивченими розділовими знаками є визначальною умовою формування в молодших школярів однієї з основних якостей читання – виразності.

Дослідженням проблеми теорії та методики формування пунктуаційної грамотності в учнів у різний час займалися мовознавці: М. Грунський, М. Мироненко, І. Неутрієвський, В. Курдиновський, Л. Булаховський, М. Марун, М. Торчинський, О. Олійник, К. Шульжук; психологи: Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, І. Синиця; лінгводидакти: Г. Чуйко, М. Білецька, Г. Школьна, С. Дорошенко, А. Свашенко, Н. Воскресенська, О. Мельничайко, Г. Коваль, Н. Деркач, М. Наумчук, О. Мельничайко, М. Вашуленко, Е. Палихата.

Вагомим внеском у розв'язання проблеми формування пунктуаційної грамотності в учнів основної школи є дослідження Н. Ковальчук, тоді як формування пунктуаційних умінь і навичок в учнів на початковому етапі навчання (1-4 класи) до сьогодні ще не достатньо вивчене.

Під час педагогічної практики ми звернули увагу, що рівень пунктуаційних умінь і навичок учнів четвертого класу досить низький. Зокрема, школярі не вміють інтонувати текст відповідно до розділових знаків; правильно послуговуватися розділовими знаками в кінці речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням, у реченнях зі звертанням, однорідними членами, у складних реченнях; пояснити вживання чи невживання розділових знаків у реченнях і текстах; побачити й виправити пунктуаційні помилки у власних і чужих письмових висловлюваннях, пояснити свої дії пунктуаційними правилами.

Отже, актуальність дослідження зумовлена вимогами сучасного суспільства щодо вдосконалення правописної початкової освіти молодших школярів, недостатньою дослідженістю проблеми формування пунктуаційних

умінь і навичок в учнів початкових класів, низьким рівнем їх пунктуаційної грамотності, що й спонукало до вибору теми роботи.

Об'єктом дослідження є процес засвоєння правописної грамотності в учнів початкової школи.

Предметом – методика формування пунктуаційних умінь і навичок в учнів 1-4 класів.

Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній розробці методики формування пунктуаційної грамотності в учнів початкових класів та перевірі її ефективності.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

1) проаналізувати психолого-педагогічну та лінгво-методичну літературу з обраної теми дослідження:

2) визначити лінгвістичні, психологічні й дидактичні основи методики формування пунктуаційних умінь і навичок в учнів початкових класів;

3) з'ясувати стан вивчення пунктуації у початковій школі: проаналізувати чинні програми з української мови і літературного читання, буквар, підручники з української мови, методичні посібники для вчителів та учнів, норми оцінювання пунктуаційної грамотності школярів 1-4 класів, провести констатувальний зріз;

4) розробити методику вивчення пунктуації: ознайомити молодших школярів із комунікативною функцією розділових знаків, інтонаційним і пунктуаційним оформленням речення за допомогою пунктуаційної і слухової уваги; запропонувати методи, прийоми, засоби та форми навчання для засвоєння пропедевтичних пунктуаційних знань і формування відповідних умінь; виробити вміння використовувати розділові знаки на письмі за допомогою різних видів вправ;

5) експериментально перевірити ефективність методики формування пунктуаційних умінь у початковій школі.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні про те, що забезпечити ефективне формування пунктуаційних умінь і навичок в учнів початкових класів можна, якщо:

- ознайомлення учнів із розділовими знаками у процесі вивчення синтаксису, зокрема речення, проводити з урахуванням етапів пропедевтичного навчання;

- гармонійно поєднувати види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) із засобами логіко-емоційної виразності;

- цілеспрямовано проводити засвоєння пунктуаційних правил і формування відповідних умінь, починаючи з періоду навчання грамоти, продовжуючи на уроках літературного читання й української мови;

- крім традиційних, раціонально використовувати інноваційні методи, прийоми й засоби навчання, які захоплюють учнів яскравим забарвленням, методикою подання, зацікавлюють і одночасно спонукають молодших школярів до сприймання пунктуаційного матеріалу;

- дотримуватися систематичності й послідовності у виробленні пунктуаційних навичок під час виконання системи синтаксично-пунктуаційних вправ.

У роботі використано такі **методи**:

- *теоретичні*: аналіз державних документів у галузі мовної освіти; аналіз лінгвістичної, лінгводидактичної, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з досліджуваної проблеми, програм і підручників з української мови для початкових класів;

- *емпіричні*: бесіди з учителями й учнями; спостереження за навчальним процесом на уроках української мови, аналіз уроків, поурочних планів, учнівських письмових робіт, теоретичне осмислення й узагальнення передового досвіду роботи вчителів;

- *експериментальні*: педагогічний експеримент (констатувальний зріз; відбір і структурування навчального матеріалу з пунктуації; визначення

принципів, методів, прийомів і засобів навчання пунктуації; експериментальне навчання, контрольний зріз);

– *статистичні*: якісний та кількісний аналізи отриманих даних експериментального навчання.

Наукова новизна результатів дипломної роботи полягає в тому, що в ній: *теоретично обґрунтовано* та експериментально перевірено методику формування пунктуаційних умінь і навичок в учнів початкових класів; *здійснено* класифікацію типових пунктуаційних помилок молодших школярів; виявлено рівні сформованості пунктуаційних умінь і навичок учнів; *розроблено* дібрано методи і прийоми навчання на основі принципів української пунктуації (інтонаційного, смислового, граматичного); *систематизовано* пунктуаційні вправи для поетапного формування вмінь розставляти розділові знаки.

Практичне значення отриманих результатів дослідження: розроблено систему пунктуаційних вправ і завдань для формування вмінь розставляти розділові знаки. Матеріали роботи можуть прислужитися вчителям початкових класів в поурочній діяльності, студентам педагогічного факультету в процесі проходження педагогічної практики та підготовки до практичних занять з методики викладання української мови.

Апробація результатів дослідження: деякі матеріали роботи було представлено на студентській науковій конференції (2018р.), вправи та завдання апробовано під час педагогічної практики; матеріали роботи обговорювалися на засіданні кафедри.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури

ВИСНОВКИ

1. Здійснено аналіз науково-методичної літератури, який дозволив з'ясувати лінгвістичні, психологічні й дидактичні основи, що сприяли збагаченню сучасної методичної теорії з української пунктуації на початковому рівні. Конкретизовано розподіл початкового пунктуаційного матеріалу на роздільні і видільні розділові знаки (без уведення термінів)

відповідно до послідовного вивчення речення, схарактеризовано мовний матеріал, який опрацьовувався в початкових класах. Вивчення психологічних передумов дослідження засвідчило важливість урахування психологічних особливостей, на які спиралися вчителі у процесі експериментального навчання пунктуації (вікові особливості молодших школярів, робота пам'яті, уваги, мислення, сприймання, характерні для дітей молодшого шкільного віку як прояву комплексу соціально-психологічних і фізіологічних якостей) та дидактичних чинників опрацювання пунктуації – традиційних та інноваційних методів, відповідних методичних прийомів і засобів навчання тощо.

2. З'ясовано методичні передумови вивчення пунктуації у початковій школі за допомогою аналізу чинних програм з української мови і літературного читання, букваря, підручників з української мови для початкових класів, методичних посібників для вчителів і учнів, норм оцінювання пунктуаційної грамотності учнів 1-4 класів. Результати констатувального зрізу пунктуаційних досягнень учнів початкових класів показали, що їхні знання й уміння відповідають середньому рівню; результати вивчення педагогічного досвіду вчителів дали підстави стверджувати, що для формування пунктуаційних умінь і навичок у молодших школярів класоводи потребують глибшої теоретичної і практичної підготовки. Для цього пропонуємо виокремити у підручнику з методики навчання української мови у початкових класах розділ з вивчення пунктуації.

3. Визначено мету і завдання, змістовий компонент (текстовий, синтаксичний, правописний), етапи пропедевтичного навчання пунктуації – практичний (добукварний, букварний, післябукварний) і теоретично-практичний (інтонаційний, синтаксичний, пунктуаційний), методи – традиційні (розповіді, роботи з підручником, наочності, бесіди, спостереження тощо) та інноваційні (презентації, асоціативного пояснення, кольористичних ефектів, пунктуаційних ігор тощо), прийоми навчання пунктуації (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, конструювання,

реконструювання), пунктуаційні вправи (поурочні, текстові, схематичні, імітаційно-інтонаційні, пізнавальні, творчі, які мають свої різновиди), форми навчання (уроки української мови і літературного читання, позакласні заходи). Обґрунтовано контрольний-регулювальний компонент із видами контролю і переліком очікуваних результатів.

4. Розроблено методику вивчення пунктуації, яка передусім полягала в засвоєнні пропедевтичних синтаксично-пунктуаційних знань (види речень за метою висловлювання та інтонацією; правила розставлення роздільних розділових знаків у кінці і в середині названих речень з однорідними членами; речення, ускладнені звертаннями, порівняннями, вставними словами і сполученнями слів, словами ввічливості, й розмежування їх видільними розділовими знаками) і формуванні пунктуаційних умінь і навичок в учнів початкових класів, яке відбувалося за допомогою підготовлених кольорових асоціативних таблиць, презентацій, яскраво оформлених роздавальних карток для запам'ятовування роздільних і видільних розділових знаків (без уживання термінів). Ефективному формуванню пунктуаційних умінь і навичок в учнів початкових класів сприяла створена система пунктуаційних вправ – поурочні (підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні), текстові (упізнавання, тлумачення, характеристика розділових знаків), схематичні (читання і побудова схем речень із вивченими розділовими знаками), імітаційно-інтонаційні (відтворення інтонації речень із розділовими знаками), пізнавальні (аналітичні, синтетичні), творчі (конструктивні, креативні), яка допомагала школярам кожного класу краще засвоювати пунктуаційні правила і виконувати відповідні пунктуаційні завдання. Доведено, що найбільш ефективними в експериментальній методиці формування пунктуаційних умінь і навичок в учнів початкових класів були нестандартні форми навчання, зокрема використання серії асоціативних пунктуаційно-синтаксичних таблиць і презентацій, спрямованих на засвоєння пунктуаційних знань; виконання цікавих завдань ігрового характеру на розпізнавання розділових

знаків і відтворення пунктуаційного правила, на побудову схем сприйнятого на слух речення з відображенням розділових знаків у ньому тощо.

5. Ефективність запропонованої методики формування пунктуаційних умінь і навичок у процесі навчання української мови в початкових класах доведено шляхом проведення педагогічного експерименту.

У ході дослідного навчання в учнів експериментальних класів, порівняно з КК, підвищився рівень пунктуаційних знань і відповідних умінь. У процесі порівняння їх показників виявлено такі результати: високий рівень ЕК – 13 %, КК – 6 %; достатній рівень ЕК – 36 %, КК – 31 %; середній рівень ЕК – 35 %, КК – 42 %; початковий рівень ЕК – 3 %, КК – 17 %. Рівень ефективності експериментальної методики засвоєння пунктуаційних знань і формування відповідних умінь учнів початкових класів визначено за статистичною формулою розрахунків. Коефіцієнт сформованості пунктуаційних знань, умінь і навичок в учнів ЕК (62,13 %) виявився вищим від КК (51,36 %) у середньому на 11 %. Учні навчилися розпізнавати розділові знаки на письмі, орієнтуючись на сприймання змісту та інтонації в усному мовленні, виразно читати тексти відповідно до інтонаційного та смислового їх оформлення, зіставляти смисловий та інтонаційний бік висловлювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амосов Н. М. Моделирование информации и программ в сложных системах / Н. М. Амосов // Вопросы философии. – 1963. – № 12. – С. 26-34.
2. Антонова Е. С. Методика преподавания русского языка (начальные классы) : учебник для студ. учреждений сред. проф. образования / Е. С. Антонова, С. В. Боброва. – 3-е изд., испр. – М. : Издательский центр «Академия», 2013. – 464 с.

3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення [Текст] : навч. посібн. для студ. ун-тів / Бабич Н. Д. – Львів : Вид-во «Світ», 1990. – 232 с.
4. Баранов С. П. Педагогіка: Учебное пособие / С. П. Баранов, Л. Р. Болотина, В. А. Слестелин. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1987. – 368 с.
5. Білецька М. А. Рідна мова : підруч. для 2 кл. / М. А. Білецька, М. С. Вашуленко. – 3-тє вид. – К. : Освіта, 2009. – Ч. II. – 127 с.
6. Білецька М. А. Рідна мова : підруч. для 2 кл. / М. А. Білецька, М. С. Вашуленко. – 4-тє вид. – К. : Освіта, 2009, 2010. – Ч. I. – 127 с.
7. Білецька М. А. Рідна мова : підруч. для 2 кл. / М. А. Білецька, М. С. Вашуленко. – 4-тє вид. – К. : Освіта, 2009, 2010. – Ч. I. – 127 с.
8. Біляєв О. М. Концепція мовної освіти в Україні / О. М. Біляєв, М. С. Вашуленко, В. М. Плахотник // Рідна школа. – 1994. – № 9. – С. 71-73.
9. Блинов Г. И. Методика пунктуации в школе. Пособие для учителей / Г. И. Блинов. – М. : Просвещение, 1978. – 221 с.
10. Будна Н. О. Уроки навчання грамоти. 1 клас. Частина перша : Посібник для вчителя / Н. О. Будна, Н. О. Походжай, Н. Б. Шост. – Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2007. – 256 с.
11. Вашуленко М. С. Буквар : підруч. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 152 с.
12. Вашуленко М. С. Державна підсумкова атестація. Підсумкові контрольні роботи з української мови для шкіл з українською мовою навчання. 4 клас : навч. посіб. / М. С. Вашуленко, К. І. Пономарьова – К.: Генеза, 2009. – 48 с.
13. Вашуленко М. С. Збірник підсумкових контрольних робіт з української мови. 4 клас / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2015. – 64 с.
14. Вашуленко М. С. Навчання грамоти в 1 класі : посіб. для вчителя / М. С. Вашуленко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 224 с.

15. Вашуленко М. С. Підсумковий контроль знань з української мови. 2 клас / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 48с.
16. Вашуленко М. С. Післябукварик : Навч. посіб. з рідної мови для 1-го кл. / М. В. Вашуленко, В. О. Вашуленко, М. Д. Захарійчук. – К. : Літера ЛТД, 2015. – 112 с.
17. Вашуленко М. С. Рідна мова. Підручник для 3 класу. 3-є видання. Ч. I / М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко. – К. : Освіта, 2010. – 126 с.
18. Вашуленко М. С. Рідна мова. Підручник для 4 кл. / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик, О. І. Мельничайко [та ін.]; за наук. ред. М. С. Вашуленка. – 3-тє вид. – К. : Освіта, – 2009, 2010. – Ч. I. – 128 с.
19. Вашуленко М. С. Робочий зошит з української мови. 2 клас (частина 2) / М. С. Вашуленко, Н. А. Васильківська, О. І. Мельничайко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 56 с.
20. Вашуленко М. С. Робочий зошит з української мови. 3 клас (частина 1) / М. С. Вашуленко, Н. А. Васильківська, О. І. Мельничайко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 64 с.
21. Вашуленко М. С. Робочий зошит з української мови. 4 клас / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2015. – 80 с.
22. Вашуленко М. С. Українська мова: підручник для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик, О. І. Мельничайко / за ред. М. С. Вашуленка. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. – 192 с.
23. Вашуленко М. С. У світі рідного слова. Зошит із розвитку мовлення. 2 клас / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 64 с.
24. Вашуленко М. С. У світі рідного слова. Зошит із розвитку мовлення. 3 клас / М. С. Вашуленко, Н. А. Васильківська. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 64 с.
25. Вельбой О. А. Українська мова. 2 клас / О. А. Вельбой – Х. : Ранок, 2014. – 16 с.

26. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – Собр. соч. Т. 3. – М. : Педагогика, 1982. – 504 с.
27. Вихованець І. Р. У світі граматики / І. Р. Вихованець. – К. : Рад. школа, 1987. – 188 с.
28. Волкова Н. П. Педагогіка : [посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Н. П. Волкова. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с.
29. Володарська М. О. Українська мова. 3 клас. Розробка уроків : за підручником М. Д. Захарійчук, А. І. Мовчун / М. О. Володарська. – Х. : Ранок, 2014. – 304 с.
30. Глазова О. П. Українська пунктуація : Навч. посібн / О. П. Глазова. – Харків : Ранок, 2006. – 352 с.
31. Головата Л. М. Тестові завдання з української пунктуації. Навчальний посібник / Л. М. Головата. – Тернопіль : СМП «Тайп», 2007. – 120 с.
32. Головин Б. Н. Основы культуры речи / Б. Н. Головин. – М. : Высшая шк., 1988. – 319 с.
33. Гончарук О. М. Інтегроване навчання української пунктуації на основі виразного читання учнів початкових класів / О. М. Гончарук // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2014. – № 33. – С. 39-43.
34. Гончарук О. М. Класифікація вправ у процесі навчання пунктуації учнів 1-4 класів на уроках української мови / О. М. Гончарук // Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 25-26 лютого 2016 р. – Міленіум, 2016. – С. 114-116.
35. Гончарук О. М. Лінгвістичні особливості вивчення пунктуації в курсі початкової мовної освіти / О. М. Гончарук // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2015. – № 36. – С. 39-42.
36. Гончарук О. М. Методи, прийоми та засоби навчання пунктуації учнів 1-4 класів на уроках української мови / О. М. Гончарук // Науковий вісник

Чернівецького університету : Педагогіка та психологія. – 2015. – № 767. – С. 43-49.

37. Гончарук О. М. Практика навчання пунктуації учнів початкової школи / О. М. Гончарук // Педагогічні інновації у фаховій освіті : збірник наукових праць VI Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції «Педагогічні інновації у фаховій освіті» (Ужгород, 02 жовтня 2015 р.) – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2015. – Вип. 1(6). – С. 25-31.

38. Гончарук О. М. Принципи навчання пунктуації на уроках української мови в початковій школі [Електронний ресурс] / О. М. Гончарук // Актуальні проблеми прикладної лінгвістики : матеріали Міжнародної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми прикладної лінгвістики» (Умань, 8–9 листопада 2015 р.). – Режим доступу : prlingv.at.ua.

39. Гончарук О. М. Розділові знаки : таблиці : синтаксично-пунктуаційний матеріал для молодших школярів / О. М. Гончарук. – Тернопіль : Вектор, 2015. – 8 с.

40. Гончарук О. М. Пунктуаційна грамотність як одна зі складових розвитку зв'язного мовлення молодших школярів / О. М. Гончарук // Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи : збірка тез III Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (Дрогобич, 26-27 березня 2015 р.). – С. 191-193.

41. Гончарук О. М. Синтаксично-пунктуаційні вправи для молодших школярів: методичні рекомендації для вчителів та учнів початкової школи / О. М. Гончарук. – Тернопіль : Вектор, 2015. – 68 с.

42. Гончарук О. М. У країні розділових знаків: довідник із пунктуації для молодших школярів / О. М. Гончарук. – Тернопіль : Вектор, 2015. – 16 с.

43. Гончарук О. М. Формування пунктуаційних умінь і навичок в учнів першого класу загальноосвітньої школи / О. М. Гончарук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки». – 2014. – № 6. – С. 21-25.

44. Гончарук О. М. Формування пунктуаційних умінь і навичок молодших школярів у добуковарний період навчання грамоти / О. М. Гончарук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки». – 2014. – № 1. – С. 46-50.
45. Гончарук О. М. Формування пунктуаційних умінь і навичок учнів початкових класів на текстовій основі / О. М. Гончарук // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2014. – № 31. – С. 49-51.
46. Гужва Ф.К. Трудные вопросы синтаксиса и пунктуации : Справочник для учителя / Ф. К. Гужва. – К. : Рад. школа, 1981. – 255 с.
47. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с. [1] – (Освіта ХХ. Інститут системних досліджень освіти України).
48. Державний стандарт загальної середньої освіти. Українська мова (проект) // Дивослово. – 1997. – № 7. – С. 18-37.
49. Державний стандарт початкової загальної освіти. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи. – К., 2012.
50. Дівакова І. Уроки української мови у 2 класі. / І. Дівакова, Н. Березіцька. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2003. – 304 с.
51. Дудников А. В. О стратегических и тактических принципах методики преподавания русского языка / А. В. Дудников // Рус. яз. в школе. – 1974. – № 3. – С. 74-79.
52. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор]; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
53. Жаналина Л. К. Язык и речь : оппозиции / Л. К. Жаналина // Филологические науки. – 1996. – №6. – С. 55-64.
54. Жаркова І. Календарне планування. 2 клас / І. Жаркова. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2013. – 96 с.

55. Жаркова І. Календарне планування. 4 клас / І. Жаркова. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2013. – С. 20-33.
56. Закон України «Про загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1999. - № 28. - 230 с.
57. Захарійчук М. Д. Зошит для тематичного оцінювання з української мови : 3 клас / М. Д. Захарійчук. – К. : Грамота, 2014. – 64 с.
58. Захарійчук М. Д. Українська мова : підруч. для 2 кл. загальноосвітн. навч. закл. з навчанням українською мовою. – К. : Грамота, 2012. – 176 с.
59. Захарійчук М. Д. Українська мова : підруч. для 3 кл. загальноосвітн. навч. закл. / М. Д. Захарійчук, А. І. Мовчун. – К. : Грамота, 2014. – 176 с.
60. Захарійчук М. Д. Українська мова : підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. Д. Захарійчук, А. І. Мовчун. – К. : Грамота, 2015. – 192 с.
61. Звегинцев В. А. Язык и лингвистическая теория / В. А. Звегинцев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1973. – 248 с.
62. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1985. – 160 с.
63. Зимняя И. А. Психология обучения иностранному языку в школе / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
64. Ковальчук Н. П. Система роботи над формуванням пунктуаційних навичок в учнів основної школи : дис. ... канд.пед наук: 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова) / Інститут педагогіки АПН України. – Київ, 2008. – 239 с.
65. Коровяков Д. Д. Искусство выразительного чтения / Д. Д. Коровяков. – СПб. 1892. – 56 с.
66. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів : спецвипуск // Початкова освіта. – 2014. – № 4 (724). – 89 с.
67. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
68. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. 2-е доп. изд. / А. Н. Леонтьев. – М. : Мысль, 1965. – 572 с.

69. Львов М. Р. Словарь-справочник по методике русского языка. / М. Р. Львов. – М. : Просвещение, 1988. – 240 с.
70. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков / М. В. Ляховицкий. – М. : Высшая школа, 1981. – 159 с.
71. Методика викладання української мови в середній школі : Навч. посібник / І. С. Олійник, В. К. Іваненко, Л. П. Рожило, О. С. Скорик; За ред. І. С. Олійника. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вища шк. Головне в-во, 1989. – 439 с.
72. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2010. – 364 с.
73. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за ред. М. І. Пентиліук. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.
74. Миллмэн Д. Двенадцать врат просветленной повседневности / Дэн Миллмэн. – Санкт-Петербург : Издательская группа «Весь», 2011. – 214 с.
75. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи (зі змінами). – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 256 с.
76. Німчинов К. Т. Курс української мови для вчителів. Синтакса простого речення / К. Т. Німчинов // Народний Учитель : додаток. – 1927. - Ч. 48. – 87с.
77. Олійник О. Знаки-чаклуни [Текст] : навч. посіб. / Ольга Олійник. – К. : Хрещатик, 1994. – 88 с.
78. Олійник Г. А. Основні положення засобів логіко-емоційної виразності читання. Методичні рекомендації / Г. А. Олійник. – Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 1988. – 26 с.
79. Ольшанникова А. Е. Опыт исследования некоторых индивидуальных характеристик эмоциональности / А. Е. Ольшанникова, Л. А. Рабинович // Вопросы психологии – 1974. – № 3. – С. 65-74.
80. Палихата Е. Я. Підготовка учнів початкових класів до вивчення розділових знаків у діалогічних текстах і репліках / Е. Я. Палихата //

Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2014. – № 30. – С. 119-122.

81. Палихата Е. Я. Українська мова за професійним спрямуванням. Підручник для студентів / Е. Я. Палихата. – Київ : Либідь, 2009. – 321 с.

82. Палихата Е. Я. Формування пунктуаційних умінь і навичок учнів початкових класів / Е. Я. Палихата. – Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2013. – № 27. – С. 143–145.

83. [Пальчевський С. С.](#) Педагогіка [Текст] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. С. Пальчевський. – К. : Каравела, 2007. – 576 с.

84. Пассов Е. И. Основы методики обучения иностранным языкам / Е. И. Пассов. – М. : Русский язык, 1977. – 214 с.

85. Пентилюк М. І. Методика навчання української мови у таблицях і схемах : [навч. посібн.] / М. І. Пентилюк, Т. Г. Окуневич. – К. : Ленвіт, 2006. – 134 с.

86. Подласый И. П. Педагогика : 100 вопросов – 100 ответов : учеб. пособие для вузов / И. П. Подласый. – М. : ВЛАДОС-пресс, 2004. – 365 с.

87. Прищепа К. С. Буквар : Проб. підруч. для 1 кл. / К. С. Прищепа, В. І. Колесниченко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Форум, 2001. – 175 с.

88. Психология. Словарь / За общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.

89. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1976. – 416 с.

90. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с.

91. Сухомлинський В. О. Вогнегривий коник : Казки. Притчі. Оповідання / Упоряд. і передм. О. В. Сухомлинської. – 2-ге вид., стер. – К. : Вікар, 2008. – 200 с.

92. Сучасна українська мова : Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун,

- Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономаріва. – К. : Либідь, 1997. – 400 с.
93. Сучасна українська літературна мова [Текст] : Підручник для рос. відділів філол. фак. педінститутів / А. П. Медушевський, В. В. Лобода, Л. М. Марченко, М. Я. Плющ. – К. : Вища шк. Голов. вид-во, 1975. – 398 с.
94. Тоцька Н. І. Українська пунктуація. Практикум : Навч. посібник / Н. І. Тоцька. – К. : Вища шк., 1990. – 160 с.
95. Український Радянський Енциклопедичний Словник. У трьох томах. – Т. 1. – К. : Головна редакція Української Радянської Енциклопедії АН УРСР, 1966. – 856 с.
96. Українська мова. Енциклопедія / Редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тарасенко та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 2000. – 752 с.
97. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні; Ін-т української мови. – К. : Наук. думка, 2012. – 288 с.
98. Федоренко Л. П. Принципы обучения русскому языку [Текст] : пособие для учителей / Л. П. Федоренко. – М. : Просвещение, 1973. – 160 с.
99. Фіцула М. М. Педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – 3-тє вид., перероб і доп. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2005. – 232 с.
100. Яворська С. Т. Методика навчання мови в початкових класах: час і вимоги / С. Т. Яворська // Теорія та методика навчання та виховання : Зб. наук. праць Харківського ДПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ОВС, 2003. – Вип. 11. – С. 35-46.
101. Яворська С. Т. Система роботи над виробленням пунктуаційних умінь в учнів поч. класів / С. Т. Яворська // Науковий вісник Миколаївського нац. ун-ту імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки / Зб. наук. праць. – Миколаїв : Миколаївський нац. ун-т. – № 1.52. – 2016. – С. 221–226.